Tussen vrede en vuurkracht

De oost-westverhoudingen zijn in een korte periode ingrijpend veranderd. Analytici van deze verhoudingen, strategen, beleidsmakers en publicisten zagen zich voor grote verrassingen geplaatst.
In april vorig jaar herdachten wij in dit blad het veertigjarige bestaan van de NAVO. Het is frappant om nu, na teruglezing van de publikaties in dat speciale nummer, te moeten vaststellen hoe weinig daarin blijk werd gegeven van een juiste inschatting van de gebeurtenissen in het oostblok die sedert die publikatie hebben plaatsgevonden.

Wij beseffen nu dan ook dat het voorspellen van het verdere verloop van de ontwikkelingen een riskante onderneming is. Gorbatsjov en zijn adviseurs hebben de westerse wereld niet alleen „de vijand afgenomen", maar daarmee ook vele vertrouwde normen en kaders. Vrijwel algemeen zijn in de westerse publieke opinie deze kaders heroverwogen en vervolgens opnieuw gewaardeerd. Op de koude oorlog wordt al teruggeblikt als op een voorbije ijstijd. Hoop heeft het ijs doen ontdooien. Maar toch verzuchtte prof. G. C. Berkhof bij het aanvaarden van zijn hooggeleerd ambt: „hoop is in het verleden in de strategie geen doorslaggevende factor gebleken".

Hoe taxeert het Nederlandse publiek de vredesverwachtingen? In opiniepeilingen werd gedurende een lange reeks van jaren de noodzaak van de Nederlandse krijgsmacht door meer dan driekwart van de bevolking beaamd. Het is waar, enquêtecijfers bepalen niet direct de hoogte van de defensiebegroting. Zij vormen echter wel het maatschappelijke draagvlak daarvoor. De discussies ten tijde van de besluitvorming over de plaatsing van kruisvluchtwapens, hoewel gesitueerd aan „gene zijde" van de perestroika, hebben ook in de huidige periode nog niet aan leereffect ingeboet.
De defensiebereidheid in de Nederlandse bevolking is door de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht in een reeks van jaarlijkse onderzoeken gepeild. Het laatst gebeurde dat in december 1989. Ter herinnering: dat was ná het vallen van „de muur" maar vóór de val van Ceaucescu. Het blijkt dat het deel van de bevolking dat de kans op een oorlog binnen 10 jaar tussen NAVO-landen en Warschau-Pactlanden erg klein acht een oplopende reeks vormt: 22% in 1982, 27% (1983), 33% (1985), 42% (1986), 53% (1988), 65% (1989). Frappant is echter dat nu een vrijwel even hoog percentage (63%) het oneens is met de uitspraak dat legers uit de tijd zijn, en dat een gelijk percentage zich ook een land zónder leger niet kan voorstellen. Wel vindt een door de jaren consistent groeiend deel van de bevolking dat Defensie in vergelijking met andere ministeries meer moet inleveren (1989: 57%).
Al met al wijzen deze opiniecijfers op een nog solide draagvlak voor Nederlandse defensie-inspanningen. Het is een boeiende vraag voor vredeswetenschappers, historici en sociologen of deze bevolkingsoordelen meer worden bepaald door een rationele inschatting van de internationale situatie of meer door een traditioneel, constant wereldbeeld, dat betrekkelijk immuun is voor de betekenis van de actuele ontwikkelingen.

Hoe hebben Nederlandse militairen op het verrassende wereldgebeuren gereageerd? Hierover is geen samenhangend beeld bekend. Jaarlijks wordt in de KL het „Periodiek Onderzoek Personeelsbeleid" verricht en voor KLu-eenheden is naar ver-

luidt een moreelsonderzoek in voorbereiding. Uit deze bronnen zijn op dit moment echter geen antwoorden op bovenstaande vraag voorhanden. Uit het KL-onderzoek 1989 blijkt dat de tevredenheid met het werk, de arbeidsmotivatie en de betrokkenheid bij de KL hoog zijn. Opvallend is dat de betrokkenheid ten opzichte van vorige jaren is gedaald, maar dat kan niet worden toegeschreven aan de internationale ontwikkelingen. In ieder geval is van een algemene onrust onder het beroepspersoneel niets te merken.
Wèl wordt in militaire bladen aan de desbetreffende onderwerpen veel aandacht geschonken, en zijn te verwachten reorganisaties, inkrimpingen en bezuinigingen veelvuldig terugkerende onderwerpen van gesprek in collegiale kringen. Dat ligt ook voor de hand, want bewust of onbewust maakt mede de dreiging die van het Warschau-Pact uitgaat van het militaire beroep een zinvolle en maatschappelijk gewaardeerde levensvervulling. Daarbij komt dat het op peil houden van een effectieve gevechtsorganisatie een belangrijke inspiratiebron èn toetssteen is voor het dagelijkse werk.
De vraag is of dit alles op losse schroeven staat? Dreigen de inspiratiebronnen voor levensvervulling en voor de inzet voor het werk op te drogen? Een recent proefschrift bevat de wat cynische stelling dat alle militairen moeten worden gedecoreerd voor hun inzet tijdens de thans beëindigde koude oorlog.

In deze periode van „Umwertung vieler Werte" rust op onze opleiders en troepencommandanten de wellicht nu ongerijmde taak hun eenheden met volle ernst voor te bereiden op het voeren van een toekomstige oorlog. Terwijl de activiteiten van handelsmissies en tour-operators naar de WP-landen een ongekende vlucht nemen, mag de opleidingsinspanning niet verflauwen en zo worden onverminderd o.m. de herkenning van WP-materieel, nbc-bescherming en elektronische oorlogvoering in het kader van het verdedigende gevecht beoefend.
Deze tegenstellingen krijgen welhaast schizoïde trekken wanneer wij juist onder de huidige verwachtingsvolle omstandigheden aandacht vragen voor het gedrag op het gevechtsveld.

Eerder hebben wij op deze plaats geopperd dat in de Nederlandse krijgsmacht vrijwel geen persoonlijk verzamelde gevechtservaring meer aanwezig is. Het mag wel symptomatisch worden genoemd dat in beleidsontwikkelingen en in opleidingen aanzienlijk meer aandacht wordt geschonken aan het voorkómen van geweld in de vredeskrijgsmacht dan aan een systematische aandacht voor de factoren die van invloed zijn op het gedrag van militairen die blootstaan aan het gewelddadige karakter van gevechtssituaties.
Dit laatste is zeer noodzakelijk. Bij alle voortgaande technische perfectionering van wapensystemen mag niet worden vergeten dat de mens de beperkende randvoorwaarde voor het goede functioneren daarvan is.
Toch moet in Nederland nog veel gebeuren om dit inzicht te vertalen naar het operationele optreden en de opleiding daartoe. Daarom is het van fundamenteel belang dat in de Militaire Spectator nadrukkelijk aandacht aan dit thema wordt geschonken. In deze aflevering derhalve een artikel, getiteld „Firepower: the psychological dimension". In het slot van dat artikel wordt vastgesteld dat, naarmate in een krijgsmacht de oorlogservaring afneemt, „firepower effect becomes increasingly an abstraction".
Tegenover de abstractie van vuurkracht ontwikkelt zich thans een toenemende concreetheid van een stabiele vrede. Het behoort tot de professie van de militair beide aspecten op eigen waarde te schatten.